

Neodvratitelný pád do grotesky

Světový věhlas polského spisovatele Witolda Gombrowicze (1904 – 1969) je v rozporu s relativní neosvojeností jeho díla v českém kulturním prostředí. Nemáme ani k dispozici český překlad Gombrowiczova nejproslulejšího textu *Ferdydurke* (1938), patně proto, že tento posměvačný román je úzce vázán na rozvrstvení a intelektuální atmosféru polské společnosti před druhou světovou válkou, a také proto, že jde o experimentální prózu plnou jazykových hříček, která je pro překladatele podobným oříškem jako Joyceův *Odyseus*. Lze tudíž uvítat, že po Piínského inscenaci

grotesky *Sňatek v Kabinetu múz* k nám Gombrowicz přichází znovu, tentokrát v adaptaci **FERDYDURKE** (*Thirty Door Key*), jak ji v britsko-francouzsko-polské koprodukci režíroval dávný bouřlivák Jerzy Skolimowski. Snímek z r. 1991 uvádějí filmové kluby, v anglické verzi, s polskými titulky a českým tlumočením.

Polský esejista Artur Sandauer napsal, že román *Ferdydurke* je – ve formě fantastického deníku – satirou na polskou společnost v celku: na konzervativce i pokrokaře, učitele i gymnazistky, zemanstvo i lid a na Gombrowicze samotného. Čtíme fantasmagorické vyprávění třicetiletého muže, který se nezadržitelně propadá do groteskních dětských a jinošských obsesí. Nejprve jej učitel odvede do školní třídy, kde se hrdina stává účastníkem chlapeckých pútek a rozhodčím v souboji na grimasy. Poté je v rodině sebejistých volnomyšlenkářů zneklidněn jejich cynickou dcerou, v jejímž pokoji zintrikuje komické setkání dívčinych ctitelů. Posléze se ocitá v usedlosti, kde se klíčovým střetem stane přání osvíceného mladého aristokrata (jenž se pokouší překonat bariéru mezi šlechtou a služebnictvem), aby mu podomek dal po hubě, což v důsledcích vyprovokuje selskou vzpouru.

Z unikavé předlohy vynikly zfilmováním především groteskní momenty, onen tísnivý pocit z obscénně trapné hlouposti, který je románu vlastní. Jak se Gombrowiczova delirantní měra proměnila v barevnou podívanou, nabyt ovšem její obraz apartního jasu. Skolimowski má zkušenost uvolněné generace 60. let, téma jinošských vzmachů a ochablostí jej zajímá od ironického debutu *Popis osoby* (1964) a jeho Gombrowicz, zvláště když je v angličtině, připomíná spíš anglickou tradici „internálních“ filmů (srov. *Kdyby Lindsaye-Andersona*) než romanizující opar např. *Wajdových vizí šlechtického Polska*. Gombrowiczův obraz těžké krize stavovské společnosti končí verši „Konec a bomba / Kdo to četl, ten je trouba!“ a Skolimowski našel ekvivalent: uzavřel film bombardováním zámku na začátku války. Zábavné při dnešním vnímání **FERDYDURKE** je, že jsme zrovna účastníky pokusu o obnovení hierarchie a znovuvybudování stavovské společnosti – čili toho, co Gombrowicz viděl v zahanbujícím zhroutilu a s čím se – sám představitel „vyšší vrstvy“ – za neuctivých pošklebků ve svém románu rozloučil.

JAROMÍR BLAŽEJOVSKÝ